dat naar onze mening, die van de wind-aanhangers de sterkste zijn. Bij Bemelen vindt U overigens voor de studie van de Nederlandse löss klassieke grond. Hier toch bevindt zich het profiel, waarin o.a. de bryozoën gevonden worden, die in de aanvang van de strijd een belangrijke rol gespeeld hebben. Van Rummelen heeft het hierover een jaar of twintig geleden gehad. Hij heeft toen een heel Natura-nummer volgschreven. En nu voelt U wel, dat ik maar beter doe U voor de verdere studie daarheen te verwijzen. De jongste argumentatie van de andere school vindt U in het Wageningse proefschrift van pater Doormaal. Ook van Rummelen is na ons Natura-nummer nog herhaaldelijk op de lösskwestie teruggekomen in het Nat. Hist. Maandblad en de Mededelingen van het Geologisch Bureau. Als de kwestie U dus interesseert weet ge nu waar ge kunt beginnen.

Apeldoorn, 16 Mei 1948.

De omgeving van Bemelen en haar botanische rijkdom.

De omgeving van Bemelen mag zeker „goed" genoemd worden. Binnen een straal van zes kilometer vinden wij er de rijkste natuurgebieden. Ik denk aan de bronnetjesbossen van Bunde, aan de boscomplexen van de Meersser Dellen, de hellingbossen van Geulem, aan de beroemde orchideeënflora van Gerendal en Keuteberg, verder aan de ongerepte loofwouden van St. Geertruid en Savelsbos en ten slotte natuurlijk ook aan de naaste omgeving van de kampplaats, waar we zowel hellingbossen als wetenschappelijk zeer waardevolle grasmatten aantreffen op de rijke kalkhellingen.

Bemelens glorie zijn de rijke flora van de hellingen, de oude „holle" wegen, de boscomplexen boven de champignongrotten en de prachtige vergezichten over het fraaie landschap.

De grasmatten zijn de vindplaatsen van talloze orchideeën; Marjolein en Thijm geuren er overheerlijk en tussen deze allerlei luisterrijke grassoorten, zoals Bergdravik en Gevinde Kortsteel en vele andere in zulke grote hoeveelheden, als we alleen maar in dat prachtige Limburgse heuvelland vinden. Boven de rotsingangen en op de plateaux groeit de Berberis.

Hier groeit ook de Betonie met zijn helderrode bloemen en de langwerpig stompe bladeren. Al heel spoedig vinden we, na maar even gesnuffeld te hebben, de Kleine Pimpernel, Duifkruid, Ruige Weegbree, Sedumsoorten en Grootbloemcentaurie en we behoeven heus niet veel van plantensociologie te weten om tot de ontdekking te komen, dat we hier met uiterst fraai ontwikkelde vegetaties uit het Bromion erecti te doen hebben.

Maar daarmee is de botanische rijkdom van Bemelen nog lang

niet uitgeput ; enkele honderden meters verder komt het Eiken-Haagbeukenbos voor met zijn zeer gevarieerde struiklaag, hoge boomlaag en de rijke bodemlflora. In het vroege voorjaar bloeien er de Anemonen en Primula's, de Bosviooltjes en Muskuskruid, Aronskelk, Heelkruid en Rapunzel.

Later in het seizoen verandert het aspect, en in de midzomer dragen de honderden en honderden exemplaren van Eenbes de mooie donkerblauwe bessen, waarvan het verhaal gaat dat ze giftig zijn, maar die ik wel door ondernemende kampgenoten uit de N.J.N.-kampen heb zien eten en... de mensen leven nog.

Dan bloeit ook het Heksenkruid, Bosandoorn en Nagelkruid temidden de wilde Aalbessen en Kruisbessen, waarvan we al snuffelend, de lokkende bessen oppeuzelen.

In deze bossen en grasmatten zullen de plantenliefhebbers en -sociologen vele uren en dagen kunnen doorbrengen en steeds weer zullen zij enthousiast opspringen wanneer de een of andere buitengewone vondst wordt gedaan.

Maar behalve het Mesobrometum en het Querceto-Carpinetum zijn er nog de gezelschappen van de Korenakkers, waar Spiegelklokjes en Bolderik, Papavers en Korenbloemen ons een welkom toeroepen als we ons opmaken om ook de flora van deze terreinen onder de loupe te nemen. Dan ontdekken we alweer zoveel, dat we tijd te kort komen.

Rijke hellingweide bij Bemelen. Foto Kees Hana.

Een beroemde en gezochte excursie is een tocht naar Bunde, waar in de metersdiepe ravijnen heldere beekjes stromen. Als we deze stroom opwaarts volgen komen we bij de diverse brongebieden waar we de zeldzame vegetatie van 't Alnétum *glutinosae* cardaminetosum ontdekken.

Het is hier echter niet alleen Goudveil dat onze aandacht vraagt, maar vooral de Hangende Zegge (Carex pendula) die er zo welig ontwikkeld is.

De Zegge ziet er op het eerste gezicht heel „gewoon" uit, maar is helemaal niet zo ge-

woon. De Hangende Zegge (bijgaande foto laat het duidelijk uitkomen) heeft wel tien centimeter lange vrouwelijke aren, die in lange slierten naar beneden hangen. Ze groeit op vaak ondoordringbare plaatsen tussen manshoge braamstruiken en ook op de vochtigste plekken, waar het water tussen de dikke leemlagen te voorschijn komt en waar lopen onmogelijk is. Imposant en machtig is het gehele complex. De fantastisch mooie hellingen, waar halverwege de hellingen en daarbeneden 't Eiken-Haagbeukenbos zo fraai ontwikkeld is en waar wat hoger op de grind- en zandgronden het Eiken-Berkenbos groeit.

Soldaatjesorchis. Foto J. van Dijk.

Onze tocht gaat dan door metershoge Adelaarsvarens, die het geheel nog ondoordringbaarder maken dan het al is.

Op een enkele plaats belanden we in een „hangend veen", waar het hoge riet ietwat vreemd aandoet en waar we de planten van het veengebied zien groeien naast de Reuzenpaardestaart, die herinnert aan het Carboontijdperk.

Zes diepe ravijnen met aan weerszijden de hellingen, die op een enkele plaats een expositie van 80°(!) hebben.

Het laat zich begrijpen dat een dergelijk luisterrijk terrein minstens een hele dag opeist voor een excursie.

Een andere dag zullen we ons begeven naar Gerendal en Keutenberg en deze tocht neemt ook alweer een volle dag in beslag. Beide gebieden bevatten een prachtig ontwikkelde vegetatie van het Mesobrometum. Ongetwijfeld is het complex één van de waardevolste orchideeënterreinen van ons land. Al vroeg bloeien er de honderden exemplaren van Soldaatjesorchis (zie foto), gevolgd door Bruine Orchis, Mannetjesorchis, en Keverorchis. Later de prachtige Bosvogeltjes, Wespenorchis, en Grote Muggenorchis. Deze orchideeënrijkdom heeft kwade gevolgen gehad voor de vegetatie als zodanig, want in het voorseizoen worden de planten

bij honderden geplukt en dat is altijd minder plezierig. Gelukkig wordt er thans hard gewerkt aan een Orchideeënverordening, waar de Contact-Commissie voor Natuur- en Landschapsbescherming in samenwerking met het Limburgs Natuurhistorisch Genootschap bij de diverse gemeentebesturen op aangedrongen heeft en die door enkele gemeenten reeds aanvaard is. Laat ons hopen dat dan betere dagen aanbreken voor onze „juweeltjes". In het kreupelhout echter (op enkele plaatsen is er de opslag van de diverse struikjes zo gevorderd, dat maaien onmogelijk werd) komen op verborgen plaatsen nog genoeg soorten voor.

Het Gerendal is echter niet alleen onze mooiste Orchideeëngroeiplaats ; ook het boscomplex is zeer belangrijk. We behoeven alleen maar te denken aan de prachtige Akeleien die er vrij talrijk zijn en ook aan de Zwarte Gifbes die er eveneens veel voorkomt.

Vanaf de Keuteberg hebben we een prachtig gezicht op de Geul, als we onze boterham nuttigen. Het schitterende landschap ligt dan in de diepte voor ons, de mooie houtwallen, de hoge populieren en de vriendelijke dorpjes. In de verte doemen weer andere heuvels op, begroeid met bos of met het golvende koren.

Zo zou ik wel kunnen doorgaan. We behoeven alleen maar te denken aan de enorme bossen van St. Geertruid, aan Trichterberg en Savelsbos, waar we tijdens het Paaskamp van die heerlijke excursies hebben gemaakt. Oorden, waar een botanische rijkdom voorkomt, die ons haast ongelooflijk aandoet.

Hangende zegge. Foto J. van Dijk.

En dan de geologische en prae-historische betekenis !

Nu de „Sint-Pieter" al maar meer het slachtoffer wordt van de cement-industrie, rest ons nog de Riessenberg en omgeving als een van de belangrijkste geologische monumenten van Zuid-Limburg. Immers, het gehele complex maakt deel uit van de rechter Maasoever, waar in de oudste Midden-terrastijd de doorbraak van de Maas plaats vond.

Van de kampplaats af is het gebied heel gemakkelijk te bereiken, zodat er gelegenheid genoeg zal zijn om er een excursie heen te houden.

En hier laat ik het maar bij. Het is toch onmogelijk om de onvolprezen schoonheid van Limburgs heuvelland en nog meer de botanische rijkdom ervan op enkele pagina's van Natura neer te schrijven.

Er is maar één weg, óf met het Leiderskamp, óf met het Algemene Kamp, die allebei in Bemelen gehouden worden, op te trekken naar deze oorden.

JAAP VAN DIJK.

Van maand tot maand.

Als deze regels in druk verschijnen zitten we al weer midden in de zomer. De frisse kleuren en de uitbundigheid van het voorjaar behoren dan tot het verleden. Het groen van de bomen is eenstemmiger van kleur geworden, de vogels doen wat kalmer aan. Het kost ons heel wat moeite planten als speenkruid, anemoon en andere voorjaarsbloeiers terug te vinden. Ze zijn geheel overgroeid door andere planten en de bladeren zijn vergeeld en voor een deel reeds vergaan.

Zo is het nu eenmaal in de natuur van ons kleine landje : het is een komen en gaan van soorten op allerlei gebied. Eigenlijk is dat wel een groot voordeel, want daardoor is er steeds afwisseling.

In deze tijd van het jaar trekken we graag eens naar de zeekant, naar de Zeeuwse eilanden, naar de duinen tussen de Hoek en Den Helder of naar het wad en de eilanden aldaar, waar in de grote vogelkolonies het leven in volle gang is. De afd. Groningen trekt dan dikwijls naar Schiermonnikoog, het fraaie eiland, dat nu ernstig wordt bedreigd door de plannen van de Min. v. oorlog, die daar een oefenterrein voor antitankgeschut wil vestigen. Dit jaar zijn we voor de afwisseling weer eens naar het eiland Rottumeroog geweest, waar de strandvoogd Toxopeus de ongekroonde koning is.

Rottumeroog is het eiland van de heerlijke rust. Daar woont alleen de voogd met zijn gezin en als er geen bezoek van de vaste wal komt, kun je de gehele dag rondzwerven door de duinen, langs de stranden en over de onmetelijke zandvlakten, zonder dat je een mens tegen komt.

In de duinen vind je de talrijke nesten van de zilvermeeuw. Engenlijk een vogel, die zich op een dergelijk eiland niet te sterk mag uitbreiden, want waar de zilvers eenmaal zitten, krijgen de andere duin- en zeevogels geen kans. Daarom worden er door de voogd van het eiland ieder jaar ook een groot aantal eieren geraapt, terwijl vele eieren ook „geschud" worden, teneinde de ontwikkeling van het jong in het ei te voorkomen. Niettemin zijn het vogels, waarmee iedere natuurliefhebber zich dagen achtereen zou kunnen bezighouden, om het gedrag van de dieren te bestuderen. Ge kunt daarover lezen in allerlei jaargangen van De Levende Natuur en een aardige samenvatting vindt ge in het boekje „Diersociologie" van Dr. Tinbergen (uitgave Noorduyn te Gorinchem).

In de konijnenholen vinden we de nesten van de bergeenden. De nestkom gevoerd met dons. Zolang er gebroed wordt, kan men pa en ma bergeend geregeld in het duin waarnemen. Op zekere dag echter zijn ze opeens verdwenen en keren niet meer terug. Dat betekent dat de jongen geboren zijn, want als dat eenmaal